

גם באופן שאינו עומד ע"ג כל הזמן, אלא שהולך סביב המקדש ומחזר על כל משמר ומשמר.⁷¹

בנדו"ד שאין צריך כוונה ומחשבה בפועל⁷⁰, כ"א שעצם המציאות שעומדים סביב המקדש הוא כבוד המקדש, שמורה כי אין מסיחין דעתם ממנו, ומספיק

סימן מ

שערי העזרה

1234567

והרמב"ם בידו החזקה⁸ מביא את שתי המשניות: (א) „ושבעה שערים היו לה“⁴, (ב) „והיכן היו הלויים שומרים.. ועל חמשה שערי העזרה“ — ומיד הוא מוסיף שם⁵ הטעם לזה שהשמירה לא היתה אלא על חמשה משבעת השערים: „שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ“⁶.

היינו שהרמב"ם ס"ל כתירוצו של אביי, שאין מחלוקת בין שתי המשניות, ותמוה⁷: למה פוסק הרמב"ם כאביי, הרי אביי ורבא הלכה כרבא⁸?

א. בתחילת מס' מדות: „בשלשה מקומות הכהנים שומרים בכיהמ"ק כו' והלויים בעשרים ואחד מקום כו' חמשה על חמשה שערי העזרה כו'“.

אבל להלן שם¹ איתא „שבעה שערים היו בעזרה כו'“ (ומפרטם) — ומתירן בגמרא על קושיא זו שני תירוצים²: „אמר אביי תרי מינייהו (משבעת השערים) לא צריכי שימור (ולכן שנה התנא שהשמירה היתה רק „על חמשה שערי העזרה“). רבא אמר תנאי היא.. ואיכא תנא דאמר שבעה ואיכא תנא דאמר חמשה הוו“.

ואילך. תוס' שם ד"ה והא לאו. שו"ע אדה"ז סי' יא ס"ד ובקו"א שם סק"ב. וראה בהערה הבאה. (70) ועי' סברת ה"י, יש חולקים שבשו"ע אדה"ז הל' פסח סי' תס ס"א. וראה צפע"נ הל' חו"מ פ"ה ה"ט. הובא ב„כללי התוהמ"צ" ע' רסט. ולכן גם אינו דומה למחשבה בשחיטת קדשים שלא מהני גם גדול עומד ע"ג, „שהקדשים צריכין מחשבה“ ממש (ראה תוס' שבהערה הקודמת. רמב"ם הל' פסחהמ"ק פ"א ה"ו). (71) ובפרט לדעת הרמב"ם (ביהב"ח שם ה"ד), „שכ"ד עדה שומרין אותו בכל לילה“ הרי י"ל שבכל זמן גדולים ע"ג. נוסף לזה אם נאמר שלדעת הרמב"ם אין צריך ג' מקומות מה"ת (ראה לעיל הערה 34), הרי בדרבנן ודאי שי"ל שמהני גדול ע"ג.

(1) שם משנה ד'. (2) תמיד כו', א. (3) הל' ביהב"ח פ"ה ה"ד. שם פ"ח ה"ח. (4) ועד"ז כתב בהל' כלי המקדש פ"ו הי"ז. (5) הל' ביהב"ח פ"ח שם. (6) ועד"ז פי' בה, „מפרש" תמיד שם ד"ה אמר אביי. וברבינו גרשום, פי' הרא"ש, ר"ש (ריש מדות), ועוד — פירשו באופן אחר. וראה משנה למלך להל' ביהב"ח פ"ח ה"ד. (7) כמו שהקשה בהר המורי' להל' ביהב"ח שם. ועוד: (8) ב"מ כב, ב. פרש"י פסחים עו, ב ד"ה אמר לך, ועוד — ראה אנציקלופדיא תלמודית ע' הלכה סכ"ו, ושי"י. וראה שם הדעות

הערה 70: ועי' סברת היש חולקים שבשו"ע אדה"ז הל' פסח פי' תס ס"א: וז"ל: וחרש שוטף וקטן אין בהם דעת לכיין לשם הפסח ואף אם הם אומרים בפירוש שמתכוונים לשם הפסח אין כוונת' ומחשבת' שיהו כלום כיון שאין בהם דעת, ויש חולקין על זה ואומרים שאם ישראל גדול בן דעת עומד ומשגיח עליהם שלא תתחמץ העיסה בידיהם אע"פ שהם אינם מתכוונים לשם הפסח שא"צ כלל שתהא כוונת הלישה לשם הפסח אלא שיהא השימור מחימוץ מלישה ואילך לשם הפסח כמ"ש בס"י תנ"ג וכאן הרי ישראל בן דעת עומד עליהם ומשגיח על העיסה שבידיהם ומשמרה מחימוץ לשם פסח.

הערה 7: וברבינו גרשום: וז"ל: אמר אביי כו', היינו האמצעי שבדרום והאמצעי שבצפון שהשומרים שבראשון ושכלישי יכולין לשמור האמצעי.

שם: פי' הרא"ש. ר"ש (ריש מדות): ע"ד הנ"ל בר"ג שבפיענח הקודם.

שם: וראה משנה למלך להל' ביהב"ח פ"ח ה"ד: שם שקו"ט בארוכה בשני הפירושים — בפירוש הרמב"ם והמפרש, ופי' ר"ג, הר"ש והרא"ש. — לא נעתק מפני האריכות.

הערה 70: ועי' סברת היש חולקים שבשו"ע אדה"ז הל' פסח פי' תס ס"א: וז"ל: וחרש שוטף וקטן אין בהם דעת לכיין לשם הפסח ואף אם הם אומרים בפירוש שמתכוונים לשם הפסח אין כוונת' ומחשבת' שיהו כלום כיון שאין בהם דעת, ויש חולקין על זה ואומרים שאם ישראל גדול בן דעת עומד ומשגיח עליהם שלא תתחמץ העיסה בידיהם אע"פ שהם אינם מתכוונים לשם הפסח שא"צ כלל שתהא כוונת הלישה לשם הפסח אלא שיהא השימור מחימוץ מלישה ואילך לשם הפסח כמ"ש בס"י תנ"ג וכאן הרי ישראל בן דעת עומד עליהם ומשגיח על העיסה שבידיהם ומשמרה מחימוץ לשם פסח.

שם: וראה צפע"נ הל' חו"מ פ"ה הי"ט: וז"ל: .. השמירה לגבי חטים של מצוה לא משום סיבה רק לשם מצוה, והוה כמו

ב. ונפיה"מ⁹ כתב הרמב"ם שמ"ש במשנה
 „(חמשה על) חמשה שערי העזרה" זהו „לדעת ת"ק,¹⁰
 לפי שיש מן התנאים מי שאמר חמשה שערים היו
 לעזרה והוא המדבר כאן, ויש מהם שאמר זו והיא
 דעת רבים... ולדעת החכמים היו המשמר על חמשה
 שערים מן השבעה"¹⁰.

וצריך להבין: בתחילת דבריו כ' הרמב"ם לתרץ
 את הסתירה (מהמשנה שלאח"ז „שבעה שערים היו
 בעזרה") כתירוצו של רבא — שזוהי מחלוקת תנאים,
 והתנא של משנה זו ס"ל דחמשה הוו, ומסיים (כשיטת
 אביו) שגם לפי התנא ששבעה שערים היו בעזרה לא
 היתה השמירה אלא על חמשה שערים (מן השבעה) ? !
 ומוכרח לומר שהרמב"ם ס"ל שגם לרבא דאמר
 תנאי היא אין המחלוקת אלא במספר השערים, אבל
 לא בנוגע השמירה שעל השערים. התנא שבמשנה
 הראשונה ס"ל, שלא היו אלא חמשה שערים (וממילא
 היתה השמירה על חמשה שערי העזרה); והתנא
 שבמשנה האחרת ס"ל (כמ"ש בפירושו) ששבעה
 שערים היו בעזרה, אבל מודה שהשמירה היתה רק
 על חמשה שערים כי תרי מינייהו לא צריכי שימור
 [ואביו ס"ל, שאין מחלוקת כלל וכו"ע ס"ל ששבעה
 שערים היו בעזרה ותרי מינייהו לא צריכי שימור].

וכזה מתורץ מה שפסק הרמב"ם שהשמירה היתה
 „על חמשה שערי העזרה.. שהרי הכהנים שומרים
 וכו'" (כתירוצו של אביו), כי גם לדעת רבא ס"ל כן
 לתנא דאמר „שבעה שערים היו בעזרה" והרמב"ם
 פוסק כתנא זה (לא כתנא דס"ל חמשה הוו), כי זהו

ולכאורה: מכיון שגם „לדעת החכמים הי' המשמר
 על חמשה שערים כו'" א"כ למה לו למיסק המשנה
 דעל חמשה שערי העזרה כמ"ד חמשה שערים היו
 לעזרה, ולא כדעת חכמים „דעת רבים") שאמרו
 ש„הי' המשמר על חמשה שערים כו'" — כמו
 שהרמב"ם בעצמו ס"ל בס' יד החזקה¹¹ ?
 ד. ויובן זה בהקדים הקושיא בלשון המשנה
 „שבעה שערים היו בעזרה": מכיון שהמשנה מונה
 את כל שבעת השערים — „שער הדלק וכו'" —
 א"כ למה לו להתנא להקדים „שבעה שערים כו'",
 ובלשון הש"ס¹²: מנינא¹³ למה לי¹⁴ ?

האם רק כשחולקים בדין כלל הוא או בכ"מ. (9 ריש מדות.
 הרמב"ם (והרע"ב) הוא מלשון המשנה „חמשה שערי העזרה" ולא „משערי". וראה שנויי נוסחאות במשניות שם. מלאכת שלמה שם.
 אבל גם ברמב"ם הל' ביהב"ח פ"ח שם: „חמשה שערי העזרה" ולא „משערי". (12 שבת סט, א. וש"נ. (13 ראה ג"כ „לקוטים"
 למשניות מדות שם מ"ג וד' (משושנים לדוד). וראה ג"כ באר שבע לריש תמיד. (14 אף שבדוחק י"ל דמרמו למספר גזברין

הערה 11: וראה שנויי נוסחאות במשניות שם: וז"ל: בכ"ק:
 בשערי (?).
 שם: מלאכת שלמה שם: וז"ל: על ה' שערי העזרה גרסינן.
 וכרפי' רעז"ל דהאי תנא סבר חמשה שערים בלבד היו לעזרה
 ואפי' כו'. [והר"ר יהוסף ז"ל הגי' ס"א משערי כו'].
 הערה 13: ראה ג"כ „לקוטים" למשניות מדות שם מ"ג וד'
 (משושנים לדוד): במשנה ג: חמשה שערים היו להר הבית
 כו'. ובלקוטים: מנינא לומר דאע"ג דטדי אינו משמש כלום אפ"ה
 בכלל שער יחשב. ואפשר עוד דמתני' ראב"י היא וכדאמרין
 מאן תנא מדות ראב"י.. והיינו דקאמר ה' שערים לומר אע"ג
 דלפי הנראה אינו משמש כלום ומן הדין לא הו"ל להחשב בכלל
 השערים מ"מ לכי תידוק ה' הן, שגם הוא משמש לכ"ק. וכמ"ש

התני"ס. ובמשנה ד: שבעה שערים היו בעזרה כו'. ובלקוטים:
 מנינא לאפוקי ממ"ד י"ג שערים הוו כו'.
 שם: וראה ג"כ באר שבע לריש תמיד: וז"ל: בשלשה מקומות
 כו', איכא דוכתי טובא דדייק הגמרא מניינא למה לי ורובם
 מייתי להו בריש מסכת כריתות, ואיכא דוכתי טובא דלא דייק
 הגמרא מניינא למה לי. ונראה לי דכל מניינא שיש לו סמך מן
 התורה.. לא שייך למידק מניינא למה לי כו'. ע"ש.
 הערה 14: תמיד כו', א: רבא אמר תנאי היא דתניא אין פותחין
 מי"ג גזברין ומז' אמרכלין ר' נתן אומר אין פותחין מי"ג גזברין
 כנגד י"ג שערים, דל חמשה דהר הבית פשו להו תמניא דעזרה,
 אלמא איכא תנא דאמר תמניא הוו ואיכא תנא דאמר שבעה
 ואיכא תנא דאמר חמשה הוו.

והביאור בזה: זה שמצינו כמה דעות במספר שערין העזרה — ה', ז', ח' 15 וי"ג 16 — אי"ז פלוגתא במציאות — כמה שערים היו שם כי אי אפשר שתהי' פלוגתא במציאות 17 אלא לכו"ע היו שם י"ג שערים (כמובא במשנה 16) והמחלוקת היא: כמה מי"ג השערים יש להם דין שער 18 — ה', ז', ח' או י"ג 19.

והנפק"מ בין השערים שיש להם דין שער ושאר השערים נוגע לכמה ענינים בהלכה, ומהם: (א) בנוגע לשמירת המקדש: רק השערים שדין שער להם צריכים שמירה 20, (ב) בנוגע לביאת מקדש: כשנכנס למקדש דרך השערים שאין להם דין שער, י"ל שאי"ז דרך ביאה" 21, (ג) בנוגע למוזוזה: לולא הלימוד 22

כו' (תמיד כז, א). (15) תמיד שם. (16) מדות פ"ב מ"ו. שקלים פ"ו מ"ג. (17) ראה שד"ח כללים מע' המ"ם כלל קסד. (18) ראה עד"ז תוספות כתובות (קו, א ד"ה שבעה) לענין הפלוגתא אם היו ז' שערים או י"ג שערים — שאי"ז פלוגתא במציאות, כי אם, אם היו חשובים שיהיו השתחוואות כנגדם. וראה ג"כ פי' הרא"ש תמיד שם סד"ה אלמא. (19) בפיה"מ להרמב"ם (שהובא לעיל בפנים): „שיש.. מי שאמר חמשה.. ויש מהם שאמר ז'.. ויש מהם שאמר י"ג". וראה גם ירושלמי שקלים שם: מתניתין אבא יוסה.. ברם כרבנן כו'. וע"פ המבואר בפנים שהפלוגתא היא בדין (ולא במציאות) — צריך לומר, שפירוש „ויש מהם שאמר י"ג" הוא שלכולם הי' דין שער. אבל גם למ"ד שהי' דין שער לכל הי"ג שערים, לא היתה שמירה בכלם * (ומה שהי' להם דין שער הוא רק לענין השתחוואה), כמ"ש בפ"י הרא"ש שבהערה הקודמת. אבל ראה מהרש"א כתובות שם. (20) ראה פי' הרא"ש תמיד כו, ב (ד"ה הא כיצד): ומדקרי להו שערים אלמא גדולים היו וצריך כל חד מינייהו שישמור לחודי'. (21) ראה שבועות יז, ב: דרך ביאה אסרה תורה. וראה מנחות כז, ב. (22) יומא יא, ב. וראה שם, רע"א: „כל השערים כו' לא הי' להם מוזוזה חוץ משער * ועפ"ז מובן מה שבתמיד שם אינו מביא דיעה זו. וראה תוס' כתובות שם. פי' הרא"ש שם.

ז' כו' כיון דלא חשיבי בעינייהו כו'"): וליכא מחלוקת רביעית דרבנן ואבא יוסף בן חנן כולהו ס"ל דז' שערים גדולים הוו לעזרה ועוד ששה קטנים, אלא דלרבנן לא חשיב קטנים למקרי להו שערים דליהוי י"ג השתחוואות כנגדן ולאבא יוסף מקרו גם הקטנים שערים ושפיר הוה י"ג השתחוואות כנגדן, וליכא מחלוקת רביעית כלל בשערים. אך קשה לפי"ז דאם כן מאי מיייתי רבא דאיכא תנא דאית לי' תמניא הוה בעזרה מהתיא דאין פותחין מי"ג גזברין כנגד י"ג שערים דל' ה' להר הבית פשו להו ח' כו', ואימא דההוא תנא נמי ס"ל דז' שערים הוו לעזרה וי"ג שערים דקאמר לאו דל' ה' להר הבית כו' אלא היינו לעזרה גופה שהיו לה י"ג שערים עם הקטנים כדס"ל רבנן ואבא יוסף בן חנן, ואכתי מגלי' לרבא לאשכוחי תנא בברייתא דפליג ואית לי' תמניא, ומאי אולמי' לי' ברייתא טפי ממתני'. ויש ליישב קצת דס"ל לרבא דמסתמא נגד שערי הר הבית היו נמי גזברין דשוער היינו גזבר, כפרש"י התם, וא"כ הו"ל למחשב נמי הנהו ה' גזברין דהר הבית שהיו נגד השערים, והל"ל י"ח גזברין נגד י"ח שערים דהיינו ה' דהר הבית וי"ג דעזרה עם הקטנים אלא ע"כ דלא חשיבי לי' להיות גזברין נגדם רק הגדולים ודל' ה' דהר הבית פשו להו תמניא. ודו"ק.

ש"ה י"ג שם: וראה תוס' כתובות שם. פי' הרא"ש שם: געתקו לעיל בפיענוחים הקודמים.

הערה 20: ראה פי' הרא"ש תמיד כו, ב (ד"ה הא כיצד): בגמרא: בית המוקד כיפה ובית גדול הי', וחד שימור (הגהת שטמ"ק והב"ח) הוא דהוה לי' לבית המוקד (הגהת שטמ"ק), ורמינהו שני שערים היו בבית המוקד וכו'. ובתוס' הרא"ש: ומדקרי וכו' (כפנים ההערה).

הערה 21: ראה שבועות יז, ב: בגמרא (ורש"י): א"ר אושעיא.. הנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו ואפילו כולו חוץ מחוטמו (שהוא בולט להלן משאר הגוף) טהור, דכתיב (ויקרא יד, מו) והבא אל הבית, דרך ביאה אסרה תורה.. תניא נמי הכי, גגין הללו (שבעזרה) אין אוכלין שם קדשי קדשים (הנאכלים לפנים מן הקלעים, דקסבר גגין ועליות לא נתקדשו אלא הרצפה והאוויר עד הגג) ואין שוחטין שם קדשים קלים, וטמא שנכנס דרך גגין להיכל פטור, שנאמר (שם יב, ד) ואל

הערה 15: תמיד שם: געתק בפיענוח הקודם.

הערה 16: מדות פ"ב מ"ו: „וי"ג השתחויות היו שם. אבא יוסי בן חנן אמר כנגד י"ג שערים כו'.

שם: שקלים פ"ו מ"ג: ע"ד המשנה שבפיענוח הקודם.

הערה 18: ראה ער"ז תוספות כתובות (קו, א ר"ה שבעה): וז"ל (לאחר שמביאים הגמרא תמיד שנעתקה לעיל בפיענוח להערה 14): תימה אמאי מיייתי רבא הנך תנאי מכרייתא, ממתניתין דמדות הי' יכול להביא דתנן התם.. (המשנה שהובאה לעיל בפיענוח להערה 16) ואומר ר"ת דלעולם ס"ל להווא תנא דז' שערים היו בעזרה, והא דחשיב י"ג היינו עם השערים הקטנים.. ובגמרא דירושלמי (שקלים שם) קאמר מתני' אבא יוסף בן חנן דקאמר כנגד י"ג שערים, דלרבנן ז' שערים הוו בעזרה, דעתייהו דרבנן היכן היו השתחוואות הללו, כי התיא דתנינן תמן י"ג פרצות היו בה שפרצו מלכי יון וחזרו וגדרום וגזרו כנגדם י"ג השתחוואות. וא"ת לרבנן נמי דתני שבעה שערים, מאי קמתמה כנגד מי הוו השתחוואות אינהו נמי מודו דעם הקטנים היו שלשה עשר כדפרישית. ואומר ר"ת, כיון דלא חשיבי בעינייהו כל כך שיקראו אותם שערים אין נראה שיהא השתחוואות כנגדם, אבל אבא יוסף בן חנן קרא אותם שערים.

שם: וראה ג"כ פי' הרא"ש תמיד שם סד"ה אלמא: וז"ל (על הגמרא שנעתקה לעיל בפיענוח להערה 14: אלמא איכא כו'): הקשה הרב אמאי שבק מתני' דמדות (פ"ב מ"ו) דתנן אבא יוסף בן חנן אומר כנגד י"ג שערים ומייתי ברייתא. וז"ל דמתנתני' דמדות לא מצי לאוכוחי דפליגי תנאי בשערים, דאיכא למימר דמקצתן היו קטנים, ובמדות (שם) קא חשיב כולהו דכנגד כולם תקנו השתחויות, ותנא דמדות (פ"א מ"ד) לא חשיב אלא הגדולים שהיו שומרים שם, לכך מייתי הך ברייתא דיי"ג שערים היו כנגד י"ג (אמרכליו) [גזברין] ומסתמא גדולים קא חשיב כיון דהי' ממונה על כל שער (אמרכל) [גזבר].

הערה 19: וראה גם ירושלמי שקלים שם: געתק לעיל בדברי התוס' בפיענוח הראשון להערה 18.

שם: אבל ראה מהרש"א כתובות שם: וז"ל (על דברי התוס' שם „ועוד תימה דהרי כאן מחלוקת כו' וא"ת לרבנן נמי דתני

„מה בית שהוא חול אף כל שהוא חול יצאו אלו שהן קודש“, הי' הדין ²³ שדוקא שערים שדינם דין שער חייבים כמזוזה, וכמו שנאמר וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך ²⁴.

ולכן מקדימה המשנה „שבעה שערים היו בעזרה“ — כדי לקבוע שרק שבעה שערים אלו יש להם גדר ודין שער ²⁵ ולא האחרים. [ועוד י"ל: ע"ד מה שאמרו חז"ל ²⁶ עה"כ ²⁷ „שש

ניקנור כו" (וברמב"ם הל' מזוזה פ"ו ה"ו: חוץ משער נקנור ושלפנים ממנו). (23) הטעם שהובאה נפקותא זו — אף שלמסקנת הש"ס אינה במזוזה מפני שהוא בקדש — הוא בקשר להתעוררות על מבצע מזוזה, שבתקופה זו יש לו חשיבות מיוחדת כמדובר כמ"פ. ועוד ועיקר — נפק"מ להלכה כשבונה בית וחומות תבנית מקדש וחומות שלו (אלא שמשנה בקומתו וכיו"ב — שמעכב במקדש (ולכן מותר לבנותו — ראה נ"כ שו"ע יו"ד סו"ס קמ"א) ואינו שייך להיוב מזוזה). (24) ראה תשובת הרמב"ם (נעתקה בכס"מ להל' מזוזה שם ה"ה) שעיקר המצוה לא תלה אותה אלא בשער כו'. וראה תשובת ר"א בן הרמב"ם בס' ברכת אברהם סי' מא. (25) עד"ז יש לתרץ מניינא דמשנה ג' „חמשה שערים היו להר הבית“. אבל עפמ"ש במנ"ח (מצוה שסג) דהדין ד, דרך ביאה"ה הוא רק במקדש ולא בהר הבית — נפק"מ זו (דלעיל בפנים) אינה בשערים דהר הבית. ומניינא דמשנה א' — „בג' מקומות כו' כ"א מקום כו' „ובמשנה ד' — „ג' בצפון וג' בדרום וא' במזרח“, ועוד — י"ל כי מקראי ילפינן רק שצ"ל שמירה בכו"כ מקומות, שכהנים ולוים בנפרד (תמיד כו, א) וכמה בצפון וכו' (תמיד כו, א) — ולהעיר משינוי הסדר במשנה להסדר בקרא (דה"א כו, יז). ולהעיר משו"ת צ"צ חאו"ח סס"ז. (26) מכות ט, ב במשנה. (27) מסעי לה, יג.

המקדש לא תבוא דרך ביאה אסרה תורה (אלמא כל היכא דכתיב ביאה דרך ביאה בעינן).

שם: וראה מנחות כו, ב: (בקשר עם הכתוב (אתרי טז, ב) ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת אל פני הכפורת וגו'): . והאי דכתב רתמנא אל פני הכפורת למעוטי דרך משופש וכו', ע"ש. וברש"י: כגון שחתר החומה של לפני ולפנים ועשה פתח בדרום או בצפון ונכנס, ולא נכנס בפתח שבמזרח שיהא פניו למערב. א"נ נכנס בפתח מזרח וצידד באלכסון והלך לצדדין לא מיחייב דאל פניו בעינן שיהו פניו אל פני מזרחי של כפורת כו'. ובתוס' שקו"ט התם דתיפוק לי' שאינו דרך ביאה. ע"ש. וראה ג"כ שטמ"ק שם על הגליון אות ת.

בפיענוח הקודם) וקשיא לי על דבר זה שהרי מצינו שער שאין לו דלתות ומקרי שער, דכתיב (נשא ד, כו) ומסך פתח שער החצר, ואע"פ שלא הי' לו לחצר דלתות נקרא שער, ובמתניתין (מדות פ"ב מ"ג) תנן כל השערים שהיו שם הי' להן דלתות חוץ משל אולם, שמע מינה לאו בדלתות תליא מילתא דשער, שהשער אינו אלא שם מקום הכניסה והיציאה והוא המקום שבין שתי המזוזות וכו'. ע"ש עוד. תשובה, זו הקושיא דקדוק בינה יש בה. . אבל כשעיינתי בה מצאתי פירכא בעורת הבורא, שהקשית מדכתיב ומסך פתח שער החצר, המסך כנגד הדלתות לפיכך אקרי שער, ועוד הכתיב פתח ואינו כמו ובשעריך שאין בו זכרון פתח כלל, וענין הכתוב פשוט, ומסך שעל הפתח שהוא במקום שער החצר, וסיועא איכא מינה. ולענין מתניתין דתנן כל השערים וכו' מינה תלמוד שאין שער אלא בדלתות, ואידי דרוב יש להו דלתות קרי להו שערים, ולא איכפת לי' לתנא בפתח אחד וכו'. ע"ש עוד.

הערה 23: ראה נ"כ שו"ע יו"ד סו"ס קמ"א: בשו"ע: לא יעשה בית תבנית היכל כשיעור גבהו וארכו ורחבו (ש"ך: אבל אם גשתנה במקצת מותר). . מנורה תבנית מנורה. . ואפילו בלא גביעים וכפתורים ופרחים ואפילו אינה גבוהה י"ח טפחים (ש"ך: דכל זה אינו מעכב דבדיעבד המנורה כשרה בלא גביעים וכפתורים וכן אם אינה גבוהה י"ח טפחים). וע"ש בעוד גו"כ.

הערה 25: במנ"ח (מצוה שסג): וז"ל: נ"ל דהוב והדומה שנכנס דרך גגות להר הבית וכל שאינו דרך ביאה, מ"מ חייב מלקות, דדבר זה דדרך ביאה ילפינן מן ואל המקדש לא תבא דרך ביאה וכו', וזהו רק במקדש כדכתיב ואל המקדש כו' אבל הטמאים שאסורים בהר הבית אף שלא כדרך ביאה חייב כו'. שם: דמשנה א': נעתקה בתחילת הסימן בפנים. שם: ובמשנה ד: שבעה שערים היו בעזרה ג' בצפון כו' (כבפנים ההערה).

הערה 24: ראה תשובת הרמב"ם (נעתקה בכס"מ להל' מזוזה שם ה"ה): ברמב"ם שם ה"א: עשרה תנאין יש בבית ואח"כ יתחייב הדר בו לעשות לו מזוזה. . ואלו הן. . ויהיו לו דלתות כו'. ובכס"מ שם ה"ה: וחכמי לונגיל שאלו מרבינו והשיב להם, וז"ל השאלה והתשובה. מסופק לנו במה שאמר ושהיו לה דלתות, לפי מה שקבלנו הא דאמרין דפרק הקומץ (מנחות לג, א) בההוא דאמר לי' תלי דשי ברישא לא נאמר אלא משום היכר ציר, ובשער שבין שני בתים שיש לשניהם יציאה מכאן ומכאן ואין ניכרת ביאתה לשער האמצעי אלא בהיכר ציר שבו (ועד"ז השיג הראב"ד). תשובה, זה שאמרתם משום היכר ציר, מי תלה הא בהא, וכי דרשיתו סמוכים בגמרא, הלא תדעו שעיקר המצוה לא תלה אותה אלא בשער, שנאמר על מזוזות ביתך ובשעריך, וכי בשני מקומות מניחין על המזוזה ועל השער, אלא כך אמר על מזוזות ביתך ועל מזוזות כל שעריך, וכך אמרו חז"ל אחד שערי בתים ואחד שערי מדינות, ולא אמרו אחד פתחי בתים. שכל פתח שאין לו דלתות פתח מיקרי שער לא מיקרי. וכן מוכח בריש עירובין. ולא בסתפק זה לשום חכם בעולם שאין החיוב תלוי אלא בשער כפשוטי דקרא וכו'. ע"ש עוד.

שם: דה"א כו, יז: למזרח הלויים ששה, לצפונה ליום ארבעה, לנגבה ליום ארבעה, ולאסופים שנים שנים (הובא בתמיד כו, א שבהערה לפני"ז).

שם: ולהעיר משו"ת צ"צ חאו"ח סס"ז: שם שקו"ט בארוכה בענין כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין. ולא נעתק מפני האריכות. ושם מביא מיומא נח, ב: . . דאמר רמי בר יחזקאל ים שעשה שלמה עומד על שנים עשר בקר, שלשה פונים צפונה ושלשה פונים ימה ושלשה פונים נגבה ושלשה פונים מזרחה והים עומד עליהם מלמעלה וכל אחוריהם ביתה (מלכים א ד, כה. דה"ב ד, ד) (ורש"י: בים של נחושת שעשה שלמה כתיב שלשה פונים צפונה וגו', מקרא זה מונה והולך דרך ימין המקיף את הים ובא מצפון למערב וממערב לדרום ומדרום למזרח דרך ימין מקיפה) הא למדת שכל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח (רש"י: למזרח — לא שייך למיתנא הכא אלא במס' זבחים וכו', ובצ"צ שם מביא מהתו"י שם ד"ה כל פינות:

שם: וראה תשובת ר"א בן הרמב"ם בס' ברכת אברהם סי' מא: וז"ל: שאלה מא, ועוד שאל מלפניו ר' יונתן הכהן ז"ל על מה שאמר. . והשיב (ומביא תוכן דברי תשובת הרמב"ם הנ"ל

ולפי הנ"ל מוכן: בזה מדגיש הרמב"ם שגם שני שערים אלו דין שער להם, וממילא חייבים בשמירה, ומה שאין הלויים שומרים עליהם, זהו מחמת שע"י שמירתם של הכהנים, בבית הניצוץ ובבית המוקד" הם כבר בדרך ממילא, שומרים על שער³¹ המוקד ועל שער הניצוץ".

והיינו שבדין השמירה בבית המוקד ובבית הניצוץ ישנם שני דינים: (א) היוכ השמירה מחמת הבית (כמו בית אכטינס) — שזה שייך לכהנים; (ב) מחמת השערים שבהם — שזה שייך³² (בעיקר) ללויים, אלא מכיון שע"י שמירתם של הכהנים בבית המוקד ובבית הניצוץ ישנה בדרך ממילא שמירה (גם) על שער המוקד ושער הניצוץ, לכן לא הוצרכו הלויים לשמור עליהם³².

ז. עפ"י כהנ"ל מוכן הטעם ש(רבא ו) הרמב"ם בפיה"מ ס"ל שהתנא (שבמשנה הראשונה) דאמר חמשה על חמשה שערי העזרה לא ס"ל כהתנא ששבעת שערים היו בעזרה אע"פ שגם לתנא זה לא היתה השמירה אלא על, "חמשה שערים מן השבעה": בתחילת המשנה מיירי התנא מכל המקומות שהי' על הכהנים והלויים לשמור, וז"ל המשנה: "בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש בבית אכטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד והלויים כו' חמשה על חמשה שערי העזרה".

והיינו שהתנא מזכיר רק אודות השמירה (שע"י הכהנים) "בבית הניצוץ ובבית המוקד" ולאח"ז כד מיירי אודות השמירה שע"י הלויים על שערי העזרה, אומר "על חמשה שערי העזרה" וא"כ אם נאמר שתנא זה ס"ל שו' שערים היו בעזרה והשמירה היא על חמשה שערי העזרה מחמת דתרי מינייהו לא צריכי שימור, נמצא שאינו מזכיר (אפילו ברמז) את היוכ השמירה שישנו על שער הניצוץ ושער המוקד;

ערי מקלט תהיינה" — "עד שיהיו ששתן קולטות כאחת" — כן הוא גם בעניננו: ביתור הלשון, "שבעה שערים היו בעזרה" מרמזת המשנה שכל שערים אלו הם מציאות אחת, ואם אין המספר המלא דשבעה שערים לא חל עליהם דין של שער העזרה — דצריך שמירה וכו'].

ה. ועפ"י, מה שאמר רבא "תנאי היא" אין כוונתו למחלוקת במציאות (כמה שערים היו בפועל) אלא שהמחלוקת היא — כמה מהשערים יש להם דין שער: מה שהתנא שבמשנה הראשונה אומר שהשמירה היתה רק על חמשה שערי העזרה — אע"פ שלפועל היו י"ג שערים — הוא שלשיטתו הנה רק לחמשה שערים הללו הי' דין שער [ו, "חמשה הוו" הכוונה — שערים שיש להם דין שער];

אבל התנא שבמשנה האחרת שאמר "שבעה שערים היו בעזרה", ס"ל ששבעה (מתוך י"ג השערים) יש להם דין שער, וממילא — כולם בכלל חיוכ שמירה; ומה שהשמירה לא היתה אלא על חמשה שערי העזרה הוא מחמת כי תרי מינייהו לא צריכי שימור, והיינו [לא שאינם חייבים בשמירה אלא] — כהסברת הרמב"ם — "שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ" היינו ששני השערים נשמרים ועומדים ע"י הכהנים.

ו. ובזה מוסבר גם מה שיש להקשות על לשונו הנ"ל של הרמב"ם (בס' יד החזקה): "ועל חמשה שערי העזרה... שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ":

השמירה של הכהנים הרי לא היתה על שער המוקד ועל שער הניצוץ, אלא "בבית הניצוץ ובבית המוקד", כמ"ש במשנה²⁸ (והרמב"ם בעצמו מביא את זה כמה הלכות לפני"ז²⁹) — א"כ למה משנה הרמב"ם לכתוב "על שער³⁰ המוקד ועל שער הניצוץ"?

(28) ריש תמיד ומדות. (29) ה"ה. (30) במדות שם מ"ה, "שלישי לו בית המוקד". אבל עדיין קשה שינוי הלשון ברמב"ם. ובמלאכת שלמה (מדות שם) מביא גירסא "שער בית המוקד" וכותב ע"ז: "כך מצאתי כו' והנאני". (31) וצע"ק דהא כהן שעבד עבודת לוי הי"ז בל"ת (רמב"ם הל' כלי המקדש ספ"ג). (32) ועצ"ע במשנה מדות פ"א מ"ה, "והלויים מלמטן" דלא כפיה"מ (מ"א) ודלא כבה"ל ביהב"ח (פ"ח ה"ח) ודלא... כאביי! והרמב"ם לא הביאו. וראה משנה למלך הל' ביהב"ח פ"ח ה"ד. ועוד. ויש להאריך בכ"ז. ואכ"מ.

הערה 30: במדות שם מ"ה: (בהמשך למשנה ד: שבעה שערים היו בעזרה, שלשה בצפון כו'): ושבצפון שער הניצוץ, וכמין אכסדרה הי' ועלי' בנוי' על גביו שהכהנים שומרים מלמעלן והלויים מלמטן... שני לו שער הקרבן שלישי לו כו' (כבפנים ההערה).

ולחכי נקט חשבוננו מצפון ואינו מתחיל במערב לפי שיכלה חשבוננו למזרח כדאמר כל פינות לא יהו אלא דרך ימין למזרח). הערה 26: מכות פ, ב במשנה: עד שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל לא היו שלש שבעבר הירדן קולטות, שנאמר שש ערי מקלט תהיינה, עד שיהיו כו' (כבפנים הסימן).

ולכן, בספר היד, ששם כותב הרמב"ם פסק ההלכה (כדעת הרבים) ששבעה שערים היו לה מדייק שמה שהשמירה היא רק על חמשה שערי העזרה הוא מחמת ששמירת הכהנים היא (לא רק, כבית הניצוץ ובבית המוקד) — כדעת הת"ק — אלא, שכדרך ממילא, השמירה היא גם), „על שער המוקד ועל שער הניצוץ“.

ועוד וג"ז עיקר: במקום שאפשר לומר שתנא קאמר ¹²³⁴⁵⁶⁷ 33 ופירש דבריו ³⁴ אין אומרים שזהו לאו דוקא ומתם וכו'.

ולכן ס"ל (לרבא ו) הרמב"ם שתנא זה ס"ל שחמשה שערים היו בעזרה — רק חמשה שערים הי' להם דין שער ומחוייבים בשמירה ³⁵.

סימן מא

מצות בנין המקדש

וסיום מסכת מדות

לרגל כו' והוא אמרו ית' ² ועשו לי מקדש ³ (וממשיך) „שזה הכלל כולל מינים רבים שהם המנורה והשלחן והמזבח וזולתם כלם מחלקי המקדש

א. כתב הרמב"ם כסהמ"צ ¹ מצות עשה „שציונו לבנות בית הבחירה לעבודה כו יהי' ההקרבה והבערת האש תמיד, ואליו תהי' ההליכה והעלי'

(33) תה"ד הובא בט"ז שו"ע אר"ח ששי"ט סק"ב. (34) ראה דרכי שלום כללי הש"ס סי' שכ מתוד"ה יבמות כו, א. ועד"ז אפילו בנוגע לתושב"כ ראה רש"י וירא כא, לד: לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש. (35) ושער הניצוץ והמוקד — או שאין להן דין שער ופטורים משמירה, או שנכללים ב„חמשה על חמשה שערי העזרה“ והלויים שומרים שם (ולא שנפטרים ע"י שמירת הכהנים). וראה פי' הרא"ש תמיד כו, א ד"ה על ה' שערי העזרה וד"ה אלמא. משנה למלך שם. ואכ"מ.

(1) מ"ע כ. וראה שם שרש יב. רמב"ם ריש הל' ביה"ב. ועד"ז הוא בחינוך מצוה צה. (2) תרומה כה, ח. (3) ראה כס"מ הל' ביהב"ח שם דהסמ"ג (מ"ע קסג) כתב דלמדין מהכתוב (ראה יב, יא) והי' המקום אשר יבחר ה"א גו' (שהובא בסנה' כ, ב). ולא רצה לומר שהמצוה היא ועשו לי מקדש (כהרמב"ם) משום דהוא קרא במשכן שבמדבר מיירי*, ולהרמב"ם משמע דהאי קרא כלל הוא לכל מקום בין למשכן שבמדבר בין לשילה ונוב וגבעון בין לבית עולמים ודיקא נמי דקאמר ועשו לי מקדש ולא ועשו לי * עד"ז כתב בקנאת סופרים למ"ע כ'.

ע"כ בית ניצוץ ובית המוקד מהם, נמצא ג' מקומות ששומרים ביחד הם בכלל כ"א מקומות של שמירת הלויים למ"ד ה' שערים הוו. והוא הדין לשאר התנאים דלא מסתבר למימר דפליגי בהא כו'.

הערה 1: וראה שם שורש יב: וז"ל: .. כמו ועשו לי מקדש, שזה מצות עשה אחת מכל המצות והוא שיהי' לנו בית מוכן יבאו אליו ויחגגו בו ובו תהי' ההקרבה ובו יהי' הקיבוץ במועדים, ואחר כך בא לתאר חלקיו ואיך יעשה, ואין ראוי שימנה כל מה שאמר בו ועשית מצוה בפני עצמה.

שם: רמב"ם ריש הל' ביה"ב: וז"ל: מ"ע לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות, וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה, שנאמר ועשו לי מקדש.

שם: ועד"ז הוא בחינוך מצוה צה: וז"ל: לבנות בית לשם ה', כלומר שנהי' מקריבים שם קרבנותיו אליו, ושם תהי' העלי' לרגל וקיבוץ כל ישראל בכל שנה, שנאמר ועשו לי מקדש.

הערה 3: דהסמ"ג.. בסנה' כ, ב.. כתנחומא תצא יא. פסיקתא דר"כ פ"ג. בסדר עולם ספ"ו.. בלח"מ ריש הל' מלכים.. קרית ספר שם: געתקו לעיל סימן כט סעיף א, ב ובהערות ופיענוחים שם.

הערה 33: כמשנה מדות פ"א מ"ה: נעתקה בפיענוח הקודם. שם: וראה משנה למלך הל' ביהב"ח פ"ה הי"ד: דשקו"ט גם בזה. — לא נעתק מפני האריכות.

הערה 34: ראה דרכי שלום כללי הש"ס פי' שכ: וז"ל: מצינו דאין לנו לדחוק להעמיס מה דאינו מפורש בהדיא בדברי התנא משום דאל"כ הוה לי' לפרש. אבל אי נקט כמה גוונני י"ל דנקט סתמא משום דנקט לשון השוה בכולן ובאינך גוונני ל"ש למימר לשון המפורש להכי נקט סתמא. תוס' יבמות כ"ז ע"א ד"ה תניא.

הערה 35: וראה פי' הרא"ש תמיד כו, א ד"ה על ה' שערי העזרה: בגמרא: תנן התם.. והלויים בכ"א מקומות.. ה' על ה' שערי העזרה כו'. ובפי' הרא"ש: על ה' שערי העזרה — בית הניצוץ ובית המוקד שנים מהם, ובית אבטיגס מן הפנות מבחוץ בין בשערים בין בפנות.

שם: וד"ה אלמא: וז"ל (ראה לעיל בפיענוח להערה 18): אלמא איכא תנא דאמר ח' [כו'] ואיכא תנא נמי ה' הוו. כלומר כי היכי דהאי תנא לתנא להמשה שערים. מכאן נמי ראי' למאי דפרישית לעיל דג' מקומות שהיו הלויים שומרים עם הכהנים היו ממנין הכ"א מקומות שהלויים שומרים. שהרי למ"ד דלא הוו אלא ה' שערים בעזרה ע"כ בית הניצוץ ובית המוקד היו מן חמשה שערי העזרה, וכיון דלא הוה בעזרה אלא ה' שערים